

Notat vedr. lovgivning for skovlandbrug med hold og produktion af økologiske grise

Udarbejdet af Center for Frilandsdyr med input fra deltagere i netværksprojektet SKOVGRIS

NB: Tilføjelse november 2022: Notatet er skrevet i foråret 2021 og er baseret på daværende viden, regler og lovgivning. Siden er en ny landbrugsreform vedtaget, og et blandt flere nye tiltag i forbindelse med CAP-reformen er, at Landbrugsstyrelsen i "Vejledning om Grundudbetaling 2023" har introduceret fem afgrødekoder for Skovlandbrug. Dette er kombineret med en relativt smal definition af begrebet Skovlandbrug som: *"Støtteberettiget skovlandbrug defineres ved at være arealer, hvorpå der dyrkes frugt, bær eller nødder i kombination med mindst én anden afgrøde, dog ikke lavskov"*.

Vi har valgt at bibeholde notatet i sin oprindelige form, da de problematikker der rejses stadig er aktuelle og relevante.

Skovlandbrug ifølge dansk lovgivning

I dansk lovgivning er skovlandbrug karakteriseret ved, at et areal anvendes til flere forskellige landbrugsformål, og at der indgår træer i driften på arealet.

Det kan fx være:

- Frugtplantage, hvor der går høns rundt mellem træerne.
- Dyrkning af frugttræer i kombination med striber af grøntsager eller korn.
- Lavskov kombineret med udegrise, som får læ og skygge af træerne.

Skovlandbrug kan danne grundlag for grundbetaling og økologisk arealtilskud, hvis det er udformet som en samdrift af to eller flere støtteberettigede afgrøder, men er ikke i sig selv berettiget til støtte.

Jf. Vejledning om grundudbetaling 2021

PROBLEMATIK & DISKUSSION

Signalværdien af støtteordningerne er en udfordring. På den ene side, er der et ønske om at få flere danske landbrug til at implementere skovlandbrug, men regler og støtteordninger følger ikke med.

Der er oprettet en arealkode for skovlandbrug, men denne kode er ikke støtteberettiget. Etablering af skovlandbrug og de medfølgende samfundsgoder; kulstoflagring, natur og biodiversitet kan af nogle landmænd ses som en "straf" når grundudbetalingen i nogle tilfælde ikke kan udbetales for netop disse tiltag.

Omdriftsarealer & permanente afgrøder

For at være berettiget til grundbetaling og økologisk arealtilskud skal nedenstående krav overholdes:

- Arealer med permanente afgrøder, som frugttræer og lavskov, skal drives landbrugsmæssigt med henblik på produktion, de skal holdes i en god plantagemæssig stand, sådan at væksten ikke hæmmes af ukrudt, buskads eller andre træer på arealet. Arealerne skal fremstå vedligeholdte, dyrkede og må ikke ligge som natur eller vildnis.
- Der må være op til 100 enkeltstående træer eller buske på over én meter i højden pr. ha.
- I lavskovsbeplantninger må der være op til 100 andre træer end lavskovsarter på over 1 meter i højden pr. ha. For beplantning med poppelarter gælder, at der må være op til 400 andre træer og buske på over 1 meter i højden ud over poppelart-afgrøden.

- Klynger af træer eller buske er ikke støtteberettigede. To eller flere træer eller buske på over én meter i højden, hvor trækroneerne tilsammen når op på et areal over 100 m² anses for en klynge.
- Arealer med lavskov er kun støtteberettigede, hvis de drives landbrugsmæssigt med henblik på stævning. Arealer med pil i renbestand eller blandinger af lavskovsarter har en omdriftsperiode på ti år. For beplantninger med poppelarter er omdriftsperioden fra 2020 tyve år.
- En mark skal være på mindst 0,30 ha og mindst 7,5 meter i bredden. En mark med lavskov kan ikke regnes for sammenhængende med andre støtteberettigede marker end lavskov for at komme over 0,30 ha.
- Arbejdsarealer i form af kørespor og gange er tilladt, men må dog højst udgøre 20 % af arealet. Hvis der er kørespor og gange på arealet, skal antallet af planter være højere på den tilplantede del for at opfylde kravet om mindst 1.000 *poppel* / 8.000 *lavskovs arter* planter pr. ha. Der kan godkendes større arbejdsarealer, hvis det er tydeligt, at arbejdsarealet indgår som en del af driften af hovedafgrøden på arealet, og at dyrkningsformen kræver, at der er behov for et større arbejdsareal. Det kan eksempelvis være tilfældet, hvis det er én eller to rækker med frugttræer, som er en selvstændig mark inden i en større mark med eksempelvis korn eller græs.

Kan du kombinere en tilstødende græsmark med din lavskovsmark?

Hvis du af hensyn til dyrene ønsker yderligere græsareal end der kan være på de tilladte 20% arbejdsareal, kan du fx kombinere en lavskovsmark og en tilstødende græsmark. Når du kombinerer to forskellige arealtyper som græs og lavskov, så husk at der gælder forskellige støttebetingelser og at de hver i sær ligger i sin egen adskilte markblok. Du kan fx flette de to marker sammen, så du opnår store græsgange mellem de to marker (se figur nedenfor). Hvis du fletter to marker sammen (som i figuren nedenfor), så vær opmærksom på breddekravet for hhv. lavskovsmarken (7,5 meter mellem to rækker af lavskov) og græsmarken (ingen steder mindre end 4 meter). Husk at du i markblokken med græsmarken også pr. ha. må have op til 100 spredte træer og buske.

Figur: Illustration af, hvordan to markblokke med hhv. en lavskovsmark og en græsmark kan flettes ind i hinanden:

- Hvis rækker med frugttræer indtegnes som en selvstændig mark imellem rækker med en omdriftsafgrøde, er det vigtigt at indtegne træerne eller buskene sammen med arbejdsarealet rundt om rækkerne i marken. Begge dele tæller nemlig med i frugtplantage-marken. Det gør det muligt at vurdere, om andelen af arbejdsareal er overholdt. Arbejdsarealet måles fra markgrænsen og ind til stammen på de yderste rækker af træer. Det betyder, at der godt kan være arbejdsareal rundt i hele kanten af træerne eller buskene. Hvis frugtplantagen, som en delmark i et skovlandbrug, kun består af en enkel række eller få rækker af træer eller buske, vil der, efter individuelle vurderinger, kunne accepteres et større arbejdsareal end 20 %. Vær opmærksom på, at der skal være en klar grænse i landskabet mellem arbejdsarealet og den tilstødende mark.
- På arbejdsarealer eller mellem rækkerne af frugttræer eller bærbuske må der etableres græs, urter eller blomster for at tiltrække nyttedyr og fugle til bekæmpelse af skadedyr og for at øge biodiversiteten, så længe det ikke hindrer den plantagemæssige drift af arealet.
- Arealer med frugttræer og -buske, skal fremstå som en plejet kultur i veldefinerede rækker, der muliggør pleje af træerne og buskene og høst af afgrøden.
- Arealet må ikke tilplantes med det formål at etablere læhegn, vildtremisser, natur og lign. I så fald vil det ikke længere være støtte berettiget.

PROBLEMATIK & DISKUSSION

Udformningen af skovlandbrugs-designet bliver meget fastlåst og begrænset i forhold til tilskudsordningerne.

Det kan afskrække nogle landmænd fra at gå i gang med skovlandbrug, hvis der er risiko for at støtten frafalder det tilplantede areal, og hele ide- og etableringsfasen bliver besværliggjort af bureaukrati. Dette udgør en reel risiko for, at udbredelse af diversitet i dyrkningsfladen bliver langsommelig.

Med henblik på etablering af biodiversitetsfremmende højværdi-træer, er det ikke muligt at opnå støtte til arealer med sammenhængende klynger af træer, med en krone på over 100 m². Dette er problematisk fordi store træer netop er med til at skabe variation i dyrkningsfladen, og først for alvor er levested for mange arter, når træet er omkring 25 år gammelt. Disse træer, som fx eg, udmærker sig også ved, at binde og lagre kulstof over en lang årrække. Lavskovsarterne vil også være med til at binde og lagre kulstof, men de skal stævnes henholdsvis hvert 10. år *pil* og hvert 20. år *poppel*, *i forbindelse med stævning vil en del af det bundne kulstof blive frigivet.*

Et nyt produktionssystem er under udbredelse, hvor grisene går både på omdriftsarealer, som omlægges hvert andet år og arealer med lavskovsarter. Det burde derfor være muligt, at sammenlægge markarealer på under 0,3 ha med arealkoden *lavskov* med andre arealer med en anden arealkode.

Udformningen af skovlandbrugs-designet bliver fastlåst og begrænset ift. tilskudsordningerne, de praktiske løsninger reduceres – maskinstørrelsen i markbruget begrænses på grund af afstandskrav og hele administration af støtteordningerne er bundet op på, at det skal være muligt at føre kontrol.

Frugt og bær skal høstes for at opnå tilskud. Det vil være op til jordbrugskontrollen at vurdere, om dyrene i tilstrækkelig grad kan spise nedfalden frugt og bær og evt. acceptere dette som høst. I givet fald skal der laves en vurdering af foderværdien. En mulighed er at arbejde for at få fastsat regler, der definerer hvor mange dyr, der skal beregnes for at dyrenes foderbehov kan regnes for høst.

Løvfoder og dyrehold

Løvfoder er blade fra løvtræer, som høstes med henblik på foder til dyrene, eller som dyrene afgræsser direkte.

- Lavskovsmark kan benyttes til løvfoder i stedet for til bioenergi, så længe arealet lever op til kravene for lavskov, herunder plantetal og stævningskrav.
- Løvet fra en frugtplantage kan udnyttes til løvfoder, så længe arealet fortsat lever op til støttebetingelserne for en frugtplantage.
- Høst af løvfoder eller afgræsning af løvfoder er muligt på omdriftsmarker med fx korn, græs eller grøntsager, da det er tilladt at have op til 100 spredte træer pr. ha.
- På marker med permanent græs gælder reglerne for 'markblokkens støtteprocent', hvor det er tilladt at have op til 10 % træer, søer mv., uden at støttesatsen sænkes så længe, de sammenhængende arealer med træer og søer er under 500 m². >10 % træer på arealet med permanent græs, vil stadig kunne opnå grundbetaling, dog til en lavere sats.

Jf. Vejledning om grundudbetaling 2021

PROBLEMATIK & DISKUSSION

Det er positivt, at der er en overvejelse om at bruge flis/løv direkte til dyrefoder, dog mangler der viden om den ernæringsmæssige værdi af løvfoder til grise samt management omkring høst og udfodring samt systemer, hvor dyrene æder direkte fra træerne.

Fredskov & husdyrhold

Et hvilket som helst antal husdyr, der udsættes på et fredskovsareal vil være dyrehold i skovlovens forstand, og derfor umiddelbart være forbudt (der er dispensationsmuligheder for husdyr på op til 10% af arealet).

Nutidens husdyr kan ikke finde noget væsentligt fødetilskud i skovbevoksninger, og en ansøgning om dispensation til husdyrhold vil være betinget af om husdyrholdet anses for væsentligt af:

- Skovdyrkningsmæssige grunde
 - o Bevoksningsforyngelse ved hjælp af svin, der roder i jordbunden, kan have en såvel skovdyrkningsmæssig som kulturhistorisk værdi.
 - o Græsning som miljøvenlig bekæmpelse af uønsket vegetation i nåletræskulturer af fx nordmannsgran kan også være en gavnlig anvendelse af dyr i skoven.
 - o Anvendelse af dyr i skov- eller naturpleje forudsætter endvidere, at der er indhentet nødvendig veterinær godkendelse og truffet de nødvendige forholdsregler omkring hegning m.v.
- Natur- eller kulturhistoriske grunde
 - o Fx vil dyrehold kunne tillades, hvor dyrene er afgørende for introduktion eller fortsættelse af en bevaringsværdig gammel driftsform.
 - o Ved tilladelse lægges der vægt på, at det er driftsformen og den naturtype den afstedkommer, der er målet, og ikke opdrættet af dyr.
 - o Græsning med kreaturer har tidligere været vidt udbredt i de danske skove. Driftsformen skabte en lysåben skov med spredt stående træer, hvor græs og urter på skovbunden havde gode vilkår. Ny træopvækst havde hårde betingelser, hvorved foryngelse af skoven forudsatte hegning.

I praksis gives der så godt som ingen afslag på en ansøgning. I en række tilfælde er der tale om lovliggørelser, hvor tilladelsen gives, hvis der ikke synes at være sket skader på bevoksningen.

Dyrehold af skovdyrkningsmæssige grunde vil typisk være svinehold som hjælp til selvforyngelse og jordbearbejdning og fårehold som hjælp til renholdelse af kulturer.

Der kan gives tilskud til dyrehold efter skovlovens § 19, stk. 1 om tilskud til fremme af god og flersidig skovdrift.

Karakteristisk for græsningsskovene er en lyskrævende bundflora, og en rig insektfauna tilknyttet dels urtefloraen dels de store gamle træer. Skovtypen kan være bevaringsværdig i henhold til naturskogsstrategien. Mange egekrat, bøgepur og stævningskovene har været drevet i kombination med græsning.

Tilladelse til dyrehold vil navnlig blive givet til skovarealer, hvor spor af græsningsskoven stadig kan konstateres, eller hvor der er mulighed for, at rester af den flora og fauna, der er karakteristisk ved netop denne driftsform, stadig findes. Sporene kan være enkelte, markante gamle træer med lav krone eller bidtolerante pionertræarter som tjørn og ene. Også historiske kort, beretninger, stednavne m.m. kan indikere, at skovene engang har været græsningsskov.

Ved skovforordningen af 1805 blev der indført et forbud mod dyrehold i skovene. Det skyldtes, at afgræsning ved svin, kvæg m.v. var en væsentligt medvirkende årsag til den miserable tilstand i de få skove, der havde overlevet de omfattende skovrydninger frem til dette tidspunkt.

Husdyr kan ødelægge eksisterende, navnlig unge, træer, og de spiser en stor del af den olden, som er basis for fortsat skovdrift på arealet. Ud fra samme begrundelse gentages forbuddet i 1935-loven, hvor der skelnes mellem dyrehaver og husdyrhold, og i 1989-loven og i gældende skovlov, hvor der kun findes én bestemmelse om dyrehold, som omfatter såvel dyrehaver som husdyrhold.

Jf. Skov- og Naturstyrelsen: <https://www2.skovognatur.dk/udgivelser/2000/vejskovlov/paragraf16stk10.htm>

PROBLEMATIK & DISKUSSION

Det er en meget begrænset målgruppe for denne problematik, og det bør overvejes om det giver mening at holde grise beregnet på produktion i fredskov – det er en hårfin balance om biodiversiteten fremmes eller reduceres. Dyretrykket skal være meget lavt hvis grisenes forstyrrelser skal være positive.

Jf. Naturstyrelsen må kun 10% af fredskov hegnes.

Regler for foldstørrelse og indretning

Arealet til udendørs sohold skal være en del af ejendommens harmonikrav.

Udgangspunktet for fastsættelse af arealstørrelsen er et harmonikrav på 1,4 dyreenhed (DE) pr. ha pr. planperiode (1/8 - 31/7). På arealer, der anvendes til udendørs sohold, skal dyretætheden vurderes som et gennemsnit af to planperioder. Driften skal tilrettelægges, så der på samme areal er sohold i perioder på højst 12 måneder afbrudt af perioder på mindst 12 måneder med dyrkning af afgrøder med et væsentligt kvælstofbehov.

Maksimal dyretæthed ved 2,8 DE/ha med sohold maks. et ud af to, eller flere år.

Fravæning		Kuld/ Årsso stk.	DE/årsso inkl. patte- grise	Max.*Års- søer/ha stk.	Andel af sofoder i farefold, pct.	Min. areal m ² /årsso	Heraf til fare- folde
Uger	Vægt						
4	7,2	2,3	0,2273	12,32	34	812	276
5	9	2,2	0,2361	11,86	39	843	329
6	12	2,1	0,2497	11,21	44	892	392
7	15	2,0	0,2620	10,69	48	936	449
8	18	1,9	0,2729	10,26	51	975	497

*Niveau i max. 12 mdr. hvorefter der skal være mindst 12 mdr. med dyrkning af afgrøder med et væsentligt kvælstofbehov

Jf. Dyrenes Beskyttelses Mærkekrav skal en farefold have et minimumsareal på 300 m²

Areal til smågrise og slagtesvin

Til beregning af arealbehovet anvendes følgende faktorer ved 1,4 DE pr ha:

Vægtgruppe	Tilvækst, kg/DE	Arealbehov, m ² /kg tilvækst
Indtil 40 kg	5.167	1,38 *
40 – 87 kg	3.088	2,31
Over 87 kg	2.254	3,17

*10.000 m² pr ha / 1,4 DE pr ha / 5167 kg tilvækst pr DE = 1,38m² pr kg tilvækst

Dyretætheden kan fordobles i perioden fra 1. maj til 15. september, hvis arealet indrettes til holddrift, så der kun opdrættes ét hold smågrise (ca. 56 dage til opdræt fra 7,3 til 32 kg) eller slagtesvin (ca. 100 dage til opdræt fra 32 til 107 kg). Umiddelbart herefter skal arealet tilsås med en kvælstofforbrugende afgrøde. Der kan tidligst udsættes husdyr på arealet, når arealet har været uden svin i en hel vækstsæson (mindst 12 mdr.).

Arealer til udendørs sohold skal være dækket af en effektiv græsbevoksning. Undtaget herfra er mindre arealer omkring sølehuller.

Jf. Landbrugets byggeblade, Vejledning vedrørende indretning og drift af udendørs sohold

Ejeren eller brugeren af en besætning med svin på friland skal sikre, at en indhegning, hvori svin holdes på friland, skal bestå af et indre hegn og et ydre hegn, der er placeret i en indbyrdes afstand af mindst 5 meter eller et ydre hegn, hvor der direkte på hegnet er påført mindst tre strømførende tråde med alarm, der udløses, hvis spændingen falder i de strømførende tråde, som er permanent aktiveret alternativt kan der søges om godkendes ved Fødevarestyrelsen som efterfølgende kan fastsætte vilkår for tilladelsen.

Indhegningen skal holdes i forsvarlig stand og sikre, at svinene ikke kan undslippe. Ved hold af vildsvin skal indhegningen mindst have en højde på 1,5 meter. Indhegningen skal løbende undersøges for skader og huller og låger og andre adgangsveje til indhegningen, skal holdes forsvarligt lukkede, så uvedkommende ikke kan få adgang. Ejeren eller brugeren af en besætning med svin på friland skal sikre, at uvedkommende ikke færdes inden for indhegningen.

Jf. *Bekendtgørelse om hold af svin på friland*

PROBLEMATIK & DISKUSSION

Jf. Byggebladet skal der være græsbevoksning på arealer hvor der holdes grise, om det reelt forholder sig sådan, eller anden vegetation fx bevoksning med pil eller poppel i tilstrækkelig grad kan opfylde kravet om en kvælstofopsamlende afgrøde er ikke undersøgt.

I etableringsfasen kan det blive en udfordring at overholde arealkravet til en farefold. En faremark skal være omgivet af et "omfangshegn" der dels holder alle grise inden for det afsatte areal, og dels beskytter grisene mod rovdyr og kontakt med forbipasserende. Hvis det ikke bliver muligt at dispensere for arealkravet i etableringsfasen, vil etablering af træer i farefolde være forbundet med en udvidelse af faremarksarealet i minimum fire til fem år inden der kan lukkes grise ind i bevoksning med pil og poppel. Der bør tages stilling til om dispensation skal være mulig, da inddragelse af yderlige arealer i en kort årrække vil være forbundet med udgifter uden fortjeneste. Se figur.

År:	1	2	3	4	5
Mark 1:	100%	Tom	100%	Tom	100%
Mark 2:	Tom	75%	Tom	75%	Tom

På *Mark 1* er der ikke etableret træer og grisene har, hvert andet år, adgang til 300 m² pr fold. På *Mark 2* er der etableret træer, disse hegnes fra i fem år, og grisene har derfor ikke adgang til 300 m² de år *Mark 2* benyttes. Når den femårige etableringsperiode på *Mark 2* er afsluttet kan etablering påbegyndes på *Mark 1*.

SAMMENDRAG & KONKLUSION

De nuværende danske regler og krav til støtteberettiget landbrug gør, at der er risiko for at udformningen af skovlandbrug bliver fastlåst og begrænset af tilskudsordningerne.

For at fremme udbredelse af skovlandbrug og de medfølgende samfundsgoder; kulstoflagring, dyrevelfærd og biodiversitet, er det nødvendigt at se nærmere på, hvordan landmænd kan etablere arealer med træer og buske uden efterfølgende at blive frataget retten til arealstøtte på de tilplantede arealer.

Blivende træer, som fx eg, vil binde og lagre kulstof over en lang årrække, og samtidig er der til egetræer knyttet en lang række af forskellige arter som lever på og omkring træet. Egetræet er derfor biodiversitetsfremmende. Udfordringen er, at det for nuværende ikke er muligt at opnå støtte til arealer med sammenhængende klynger af træer med en krone på over 100 m². Dette er problematisk, fordi store træer netop er med til at skabe variation i dyrkningsfladen, og binde og lagre kulstof på lang sigt.

Lavskovsarterne skal stævnes henholdsvis hvert 10. år for *pil* og hvert 20. år for *poppel*, hvilket vil være med til at frigive en stor del af det kulstof, arterne har lagret.

Det er positivt, at der er en overvejelse om at bruge flis/løv direkte til dyrefoder, men der mangler viden om den ernæringsmæssige værdi af løvfoder, og hvor meget kvælstof det er muligt at fjerne fra dyrkningsarealet.

Der kan ikke være tvivl om, at man i min. 4 – 5 år i etableringsfasen bliver nødt til at hegne omkring de nyplantede stiklinger, da søer og smågrise ellers vil ødelægge en stor del af planterne. Arealkravet til en

farefold er i dag 300 m², og det er derfor det arealkrav en typisk faremark er beregnet ud fra. Faremarker skal være forsynet med et effektivt omfangshegn og i nogle tilfælde, hvor der er udfordringer med ræve, være forsynet med strømførende tråd. For at udbrede skovlandbrug med grise, bør der arbejdes for, at det bliver muligt at dispensere for nuværende arealkrav i etableringsfasen af skovlandbrug.